

ARCHEOLOGIENOTA

SCHILDE CATHARINADREEF

RESULTATEN

FODIO
Turnhoutsebaan 277
B-2110 Wijnegem

Marleen Arckens
Jan De Beenhouwer

Inhoud

1. Verslag van de resultaten van het bureauonderzoek.....	3
1.1 Beschrijvend gedeelte.....	3
1.1.1 Administratieve gegevens	3
1.1.2 Archeologische voorkennis.....	6
1.1.3 Onderzoeksopdracht	7
1.1.4 Werkwijze.....	9
1.2 Assessment rapport	10
1.2.1 De landschappelijke ligging van het onderzoeksgebied	10
1.2.2 Historische situering	16
1.2.3 Archeologische situering	21
1.2.4 Synthese	22
1.2.5 Samenvatting gespecialiseerd publiek	24
1.2.6 Samenvatting niet-gespecialiseerd publiek	24
Bibliografie	25
Figurenlijst.....	27
Archeologische periodes in Vlaanderen.....	28
Bijlagen.....	29
Fotolijst.....	29
Plannenlijst.....	30

1. De resultaten van het bureauonderzoek

1.1 Beschrijvend gedeelte

1.1.1 Administratieve gegevens

Projectcode		2016J247
Erkend Archeoloog		Fodio OE/ERK/Archeoloog/2015/0067
Locatie	Provincie	Antwerpen
	Gemeente	Schilde
	Deelgemeente	Schilde
	Site	Catharinadreef z.n.
Kadastrale gegevens		Schilde Afd. 1, Sectie A, 229C
Oppervlakte onderzoeksgebied		6005 m2
Bounding Box	punt 1 (NW)	x167155,90 y218469,40
	punt 2 (ZO)	x167217,20 y218378,10
Kadastraal percelenplan		Fig. 4
Topografische kaart		Fig. 2
Afbakening verstoorde zones		Geen afgebakende verstoorde zones
Binddatum onderzoek		24 oktober 2016
Einddatum onderzoek		5 november 2016
Relevante termen thesauri OE		bureauonderzoek, middeleeuwen, nieuwe tijd

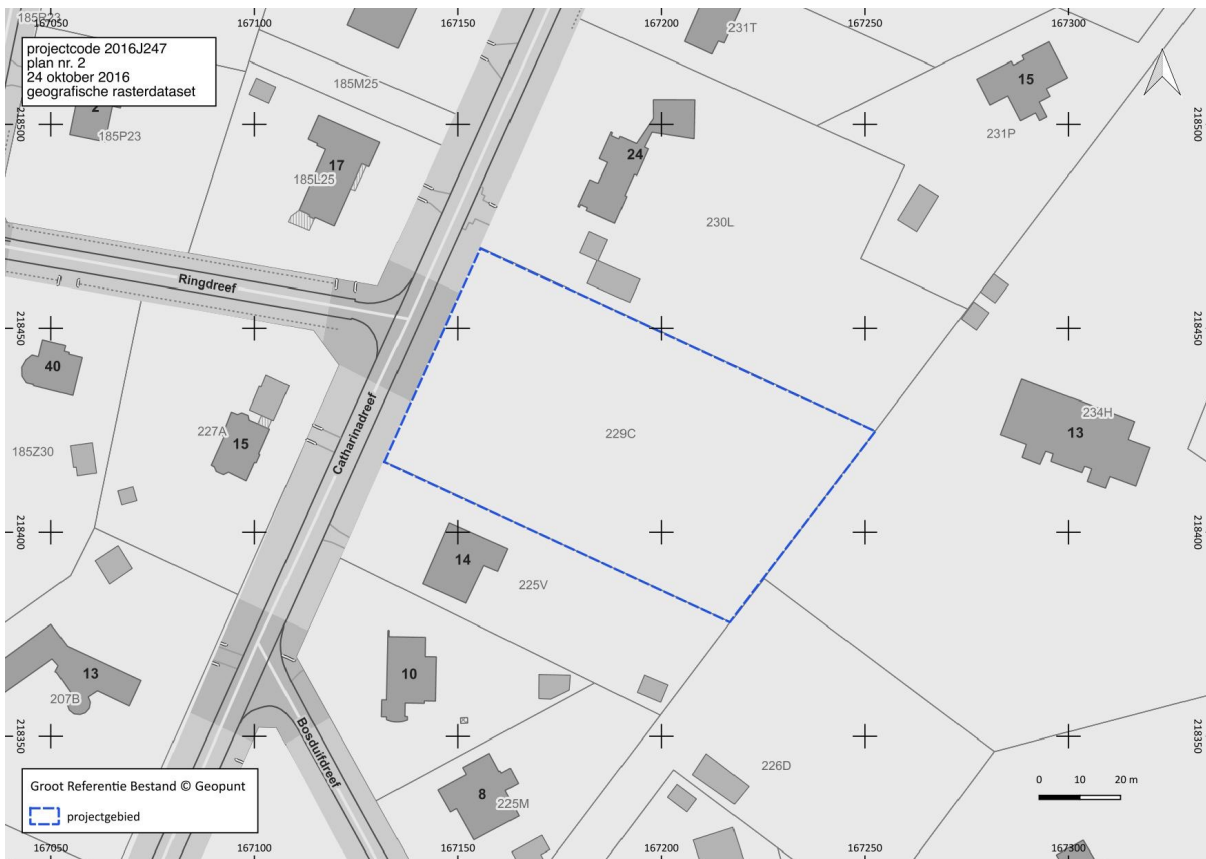

Fig. 1 Situering van het projectgebied op het Groot Referentie Bestand. © Geopunt Vlaanderen

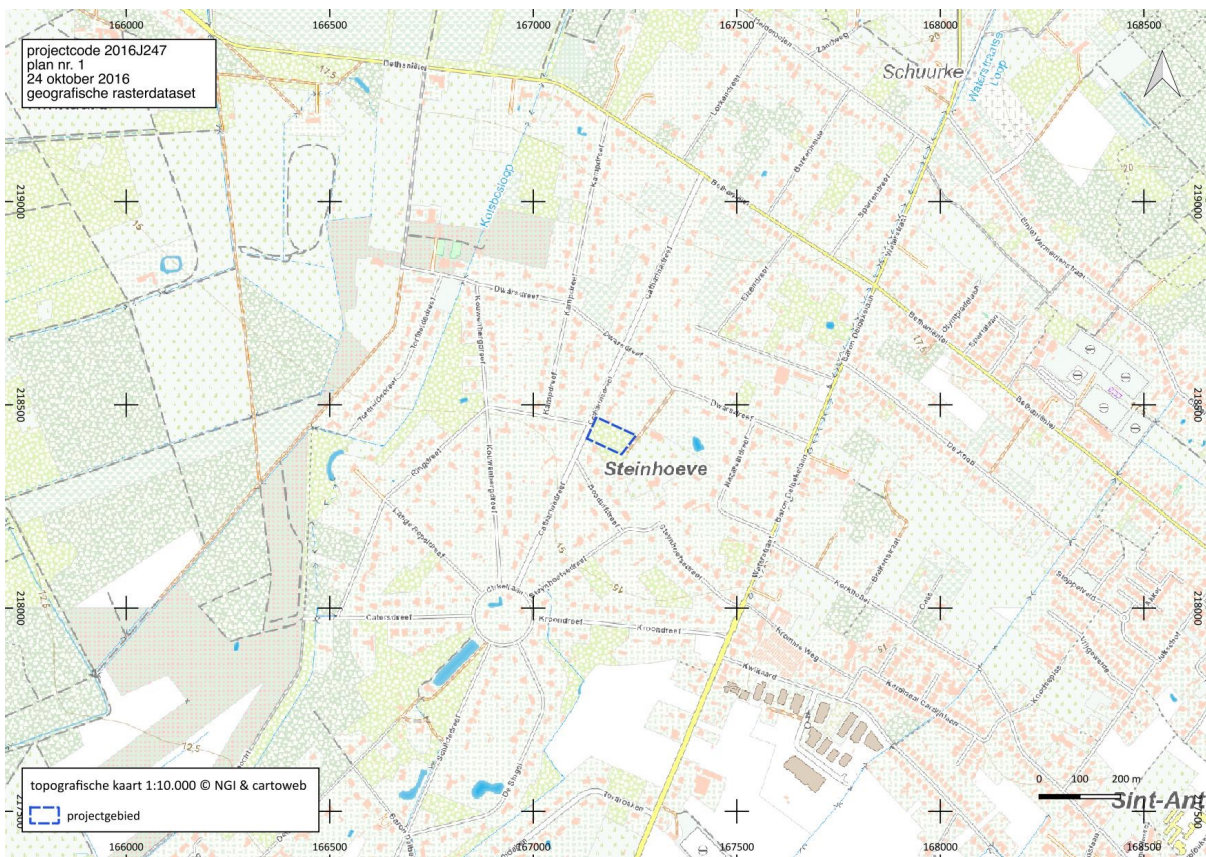

Fig. 2 Situering van het projectgebied de topografische kaart 1:10.000 © NGI

Fig. 3 Situering van het projectgebied op de orthofotomozaïek grootschalig winter 2013-2015 © Geopunt Vlaanderen

1.1.2 Archeologische voorkennis

Er is nog geen archeologisch onderzoek uitgevoerd binnen de grenzen van het projectgebied.

1.1.3 Onderzoeksopdracht

Randvoorwaarden

De archeologienota werd opgemaakt naar aanleiding van een geplande aanvraag voor een verkavelingsvergunning

De wetgeving met betrekking tot archeologie omvat enerzijds het Onroerendergoeddecreet van 12 juli 2013 en anderzijds het Onroerendergoedbesluit van 16 mei 2014 die voor archeologie in werking traden op 1 juni 2016.

Overwegend dat

- de aanvrager van de verkavelingsvergunning een privaatrechtelijk rechtspersoon is,
- de aanvraag geen betrekking heeft op een gebied waar geen archeologisch erfgoed te verwachten valt, zoals vastgesteld door de Vlaamse Regering,
- de aanvraag geen betrekking heeft op werkzaamheden binnen het gabarit van bestaande lijninfrastructuur en haar aanhorigheden,
- de percelen waarop de vergunning betrekking heeft niet geheel of gedeeltelijk gelegen zijn in een archeologische zone, opgenomen in de vastgestelde inventaris van archeologische zones,
- de betrokken percelen niet volledig gelegen zijn buiten woon- of recreatiegebied,

- de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de vergunning betrekking heeft meer dan 3000m² bedraagt,

dient een bekrachtigde archeologienota te worden toegevoegd bij de aanvraag van een verkavelingsvergunning

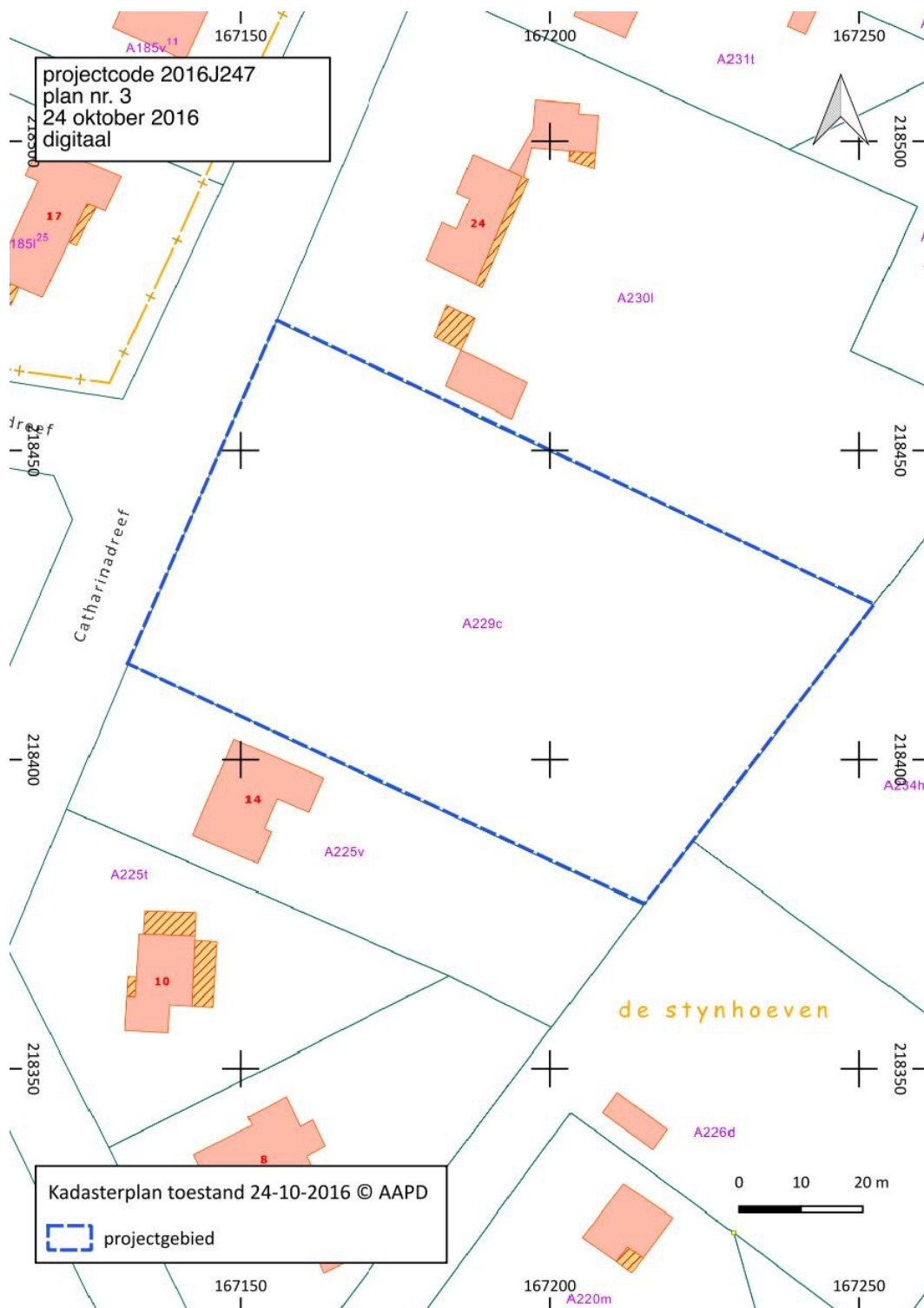

Fig. 4 Situering van het projectgebied op het kadasterplan. Toestand 24-10-2016© Algemene Administratie van de Patrimoniumdocumentatie

Vraagstelling

Het bureauonderzoek heeft tot doel het projectgebied archeologisch te evalueren op basis van bestaande bronnen en de impact van de geplande werken op eventueel aanwezig archeologisch erfgoed te bepalen. Dit houdt in dat er informatie wordt verzameld over de mogelijke aanwezigheid of afwezigheid van archeologisch erfgoed binnen het projectgebied. De kenmerken, de relatie met het omringend landschap, de bewaringstoestand en de waarde van eventueel aanwezig archeologisch erfgoed worden ingeschat. Ook de manier waarop de geplande bodemingrepen worden uitgevoerd maakt deel uit van de evaluatie.

Het bureauonderzoek formuleert een antwoord op de volgende onderzoeksvragen:

- welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het projectgebied?
- welke evolutie kende het landschap van het projectgebied?
- welke evolutie kende het gebruik van het terrein?
- wat is de impact van de geplande werken op het bodemarchief?

Beschrijving van de geplande werken

Het projectgebied is gelegen in woonparkgebied en is volledig bebost. Het heeft een oppervlakte van 6005 m² en bestaat momenteel uit 1 perceel dat opgedeeld zal worden in twee kavels voor residentiële bewoning. De oppervlakte van kavel 1 bedraagt 3105 m², deze van kavel 2 2900 m². Volgens de stedenbouwkundige voorschriften mag de geprojecteerde vloeroppervlakte, inclusief de bijgebouwen maximaal 10% van de perceelsoppervlakte bedragen. Dat betekent dat de maximale oppervlakte die door bebouwing zal worden ingenomen 310,5 m² bedraagt voor kavel 1 en 290 m² voor kavel 2. De uiterste bouwlijn voor de voorgevel van de nieuw te bouwen woningen bevindt zich op 26 meter van de perceelsgrens parallel aan de Catharinadreef. De zone die niet ingericht wordt als bos mag maximaal de vloeroppervlakte van de gebouwen omvatten en bijkomend 10 % van de perceelsoppervlakte. De eigenaar verkoopt de percelen als bouwgrond. Er zijn nog geen plannen voorhanden voor de toekomstige bebouwing.

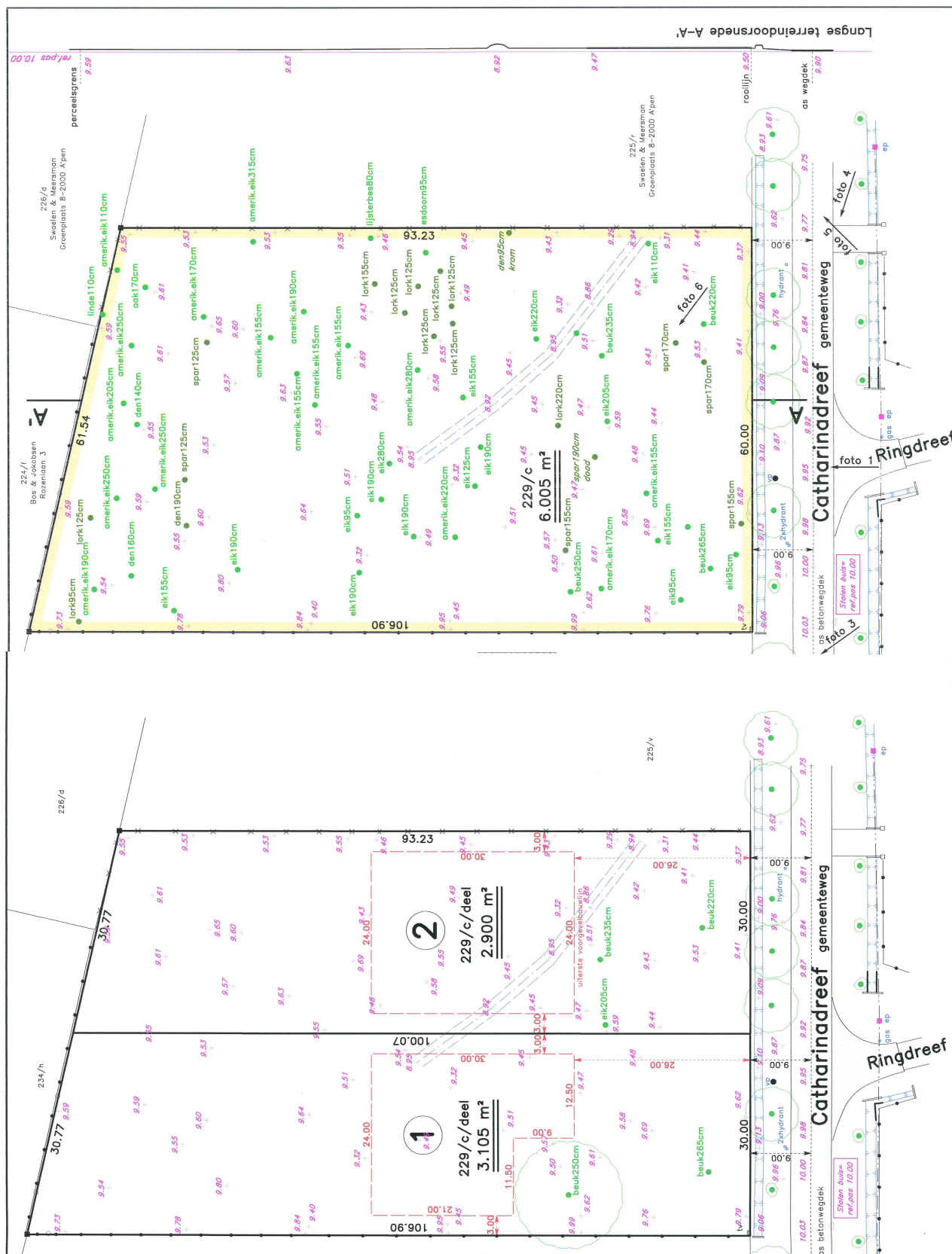

Fig. 5 Plan 14. Plan van de bestaande toestand (boven) en van de geplande verdeling van de percelen (onder). Op het verkavelingsplan wordt de plaats waar de gebouwen mogen worden ingeplant aangeduid. Het gaat om een suggestie met weergave van de maximaal toegelaten vloeroppervlakte voor de gebouwen.

1.1.4 Werkwijze

Het onderzoeksgebied bevindt zich in een zone die in het verleden gekenmerkt werd door een lage densiteit aan bebouwing.

Om een beeld te schetsen van het fysisch geografisch kader werd een beroep gedaan op de topografische kaart van België in digitale versie¹, de tertiairgeologische kaart, de quartairgeologische kaart, de bodemkaart volgens Belgische classificatie², de bodemerosiekaart, de bodembedekkingskaart, het kadastraal percelenplan³ en de luchtfoto's beschikbaar via Geopunt Vlaanderen.⁴ De geomorfologische kaart werd niet geraadpleegd vermits deze niet beschikbaar is voor het projectgebied. De opdrachtgever leverde een plan van het verkavelingsontwerp.

Voor de historische situering van het onderzoeksgebied werd een beroep gedaan op de Ferrariskaart (1771-1778), de Atlas der Buurtwegen (ca. 1840), de kaart van Vandermaelen (1846-1854). De Popp-kaart (1842-1879) werd niet geraadpleegd vermits deze niet beschikbaar is voor het projectgebied. Er werd gewerkt met de geografische rasterdatasets van de kaarten beschikbaar via geopunt. Via cartesius.be werden de historische topografische kaarten van 1860-1873, 1884-1939 en 1952-1969 geconsulteerd.

Alle gebruikte rasterdatasets werden opgehaald via Web Map Service of als geotiff beschikbaar via de geoloketten van de Federale, Vlaamse overheden. De verwerking van de gegevens en aanmaak van de kaarten voor de archeologienota gebeurde met QGIS 2.14 Essen.

Door op de recente topografische kaart en het kadastraal percelenplan de historische gegevens te georefereren, werd de historische dimensie van het landschap in de zone van het projectgebied zo goed mogelijk gereconstrueerd. De indeling en inrichting van het landschap kregen bijzondere aandacht. Het historisch grondgebruik werd vergeleken met de huidige toestand, om de impact van eventuele verstoringen te kunnen inschatten.

Bijkomend archiefonderzoek is niet uitgevoerd omdat uit de analyse van het historisch kaartmateriaal geen grondgebruik naar voor komt dat dit noodzakelijk maakt.

De gegevens van de Centrale Archeologische Inventaris (CAI) vormden de basis voor de archeologische situering van het onderzoeksgebied aan de hand van de gelokaliseerde archeologische sites en vondsten in de omgeving van het onderzoeksgebied. Via het geoportaal van Onroerend Erfgoed⁵ werden de inventaris van beschermde archeologische sites en de kaart van gebieden waar geen archeologie te verwachten valt geconsulteerd.

¹ webservice cartoweb.be van het NGI

² <https://www.dov.vlaanderen.be/portaal/?module=public-bodemverkenner#ModulePage>.

³ http://ccff02.minfin.fgov.be/cadgisweb/?local=nl_BE

⁴ <http://www.geopunt.be>.

⁵ <https://geo.onroenderfgoed.be/#zoom=9&lat=6639473.15&lon=462444.02>

1.2 Assessmentrapport

1.2.1 De landschappelijke ligging van het onderzoeksgebied

Geografische en topografische situering

Het projectgebied situeert zich in de provincie Antwerpen, gemeente Schilde, aan de Catharinadreef, ter hoogte van de kruising met de Ringdreef, tussen de huisnummers 14 en 24. Schilde is een residentiële Kempische gemeente ten oosten van Antwerpen. In het zuiden grenst de gemeente aan Ranst (Oelegem) met als grens de Grote Schijn. Ten oosten grenst Schilde aan Zoersel met de Waterstraatloop, ten noorden aan Brecht en ten westen aan Schoten en Brecht waarbij de Kleine Schijn de grens vormt.⁶

Geografisch behoort Schilde tot het zuidwestelijke deel van de Kempen in Laag-België⁷. Het is terug te vinden op de topografische kaart 1:10.000 kaartblad 8/5Z.

Hydrografisch behoort het projectgebied tot het deelbekken Bovenschijn, het Beneden-Scheldebekken en het stroomgebied van de Schelde. Lokaal wordt het gebied ontwaterd door verschillende lopen en/of beken: 150 m naar het zuiden vertrekt de Steynhoefsbeek, 400 m ten westen ligt de Knotsbosloop en 400 m ten oosten ligt de Waterstraatseloop.

Op het digitaal hoogtemodel is te zien dat in de ruimere omgeving van het onderzoeksgebied het reliëf in noordoostelijke richting stijgt, waar het glacia van Brasschaat gesitueerd is (zie infra). Het terreinprofiel zelf is nagenoeg vlak met een hoogte die tussen de 16,5 en 17 m TAW schommelt. Op het verkavelingsplan en op het digitaal hoogtemodel is een smalle zuidwest-noordoost gerichte geul zichtbaar die ongeveer een halve meter lager ligt dan de rest van het terrein. Dit is een 19de eeuwse sectie van de Steinhoefse beek, zichtbaar op de kaart van Vandermaelen en de Atlas der Buurtwegen, die momenteel gedempt is.

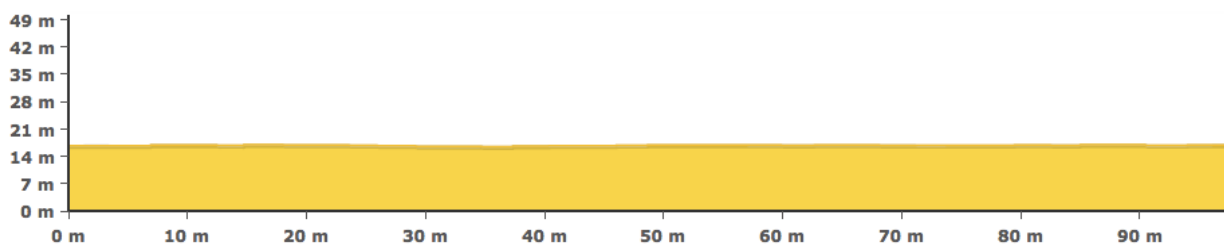

Fig. 6 Hoogteverloop van het terrein van noordwest naar zuidoost © Geopunt Vlaanderen 26 oktober 2016

⁶ Agentschap Onroerend Erfgoed 2016: Schilde, Inventaris Onroerend Erfgoed [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/120237> (geraadpleegd op 26 oktober 2016).

⁷ Goolaerts & Beerten 2006.

Geologische en bodemkundige situering

Geomorfologisch behoort het gebied tot de depressie van de Schijns-Nete, tussen de cuesta van Boom en de cuesta van de kempen. De depressie omvat het gehele middelste deel van de provincie Antwerpen. De gemiddelde hoogte is er 15 m TAW. Het gebied is opgebouwd uit erodeerbare zandige formaties. De Nete en de Schijn hebben in dit zandig gebied een uitgebreid stroombekken gegraven. Het Glacis van Brasschaat werd als een puinwaaier afgezet aan de voet van de zuidwestelijke steilrand van de microcuesta van de Kempen. Het volgt de zuidelijke rand van de cuesta in de vorm van een langgerekte gordel. Het onderzoeksgebied ligt in de depressie van de Schijns-Nete, aan de voet van het Glacis van Brasschaat.

Het geologische substraat uit het prequartair behoort volgens de tertiairgeologische kaart tot de Formatie van Lillo, Lid van Merksem. Deze bestaat uit grijsgroen tot grijsbruin fijn tot middelmatig zand en is glauconiethoudend, kalkhoudend, bevat schelpfragmenten en siderietconcreties. De formatie van Lillo behoort chronostratigrafisch tot het Plioceen⁸.

Het projectgebied bevindt zich op de quartairgeologische kaart 1:200.000 in een zone die als profieltype 21 gekarteerd staat. Binnen het onderzoeksgebied bevinden zich eolische afzettingen, bestaande uit zand of silt van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen), mogelijk Vroeg-Holoceen en/of hellingsafzettingen uit het quartair. Daaronder kunnen zich nog getijdenafzettingen (estuariene afzettingen) met mogelijke intercalatie van fluviatiele en eolische afzettingen bevinden. Deze afzettingen dateren uit het Vroeg-Pleistoceen.⁹

De bodemkaart volgens Belgische classificatie situeert het projectgebied in een zone met bodemserie Zdmb(g). Dit is een matig natte (d) zandbodem (Z) met een dikke antropogene humus A horizont (m) met grijsachtige kleur (g) en bijmenging in het moedermateriaal met matig zand, zwaar zandleem of leem (b). De humus A horizont is minstens 60 cm dik. De waterhuishouding wordt gekenmerkt door natte bodems in de winter en hoge voorjaarswaterstanden. De zomerwaterstand van Zdm is optimaal. Dit bodemtype is geschikt voor de meeste landbouwteelten. Onmiddellijk ten westen van het onderzoeksgebied werd de bodemserie Zegb gekarteerd. Dit zijn natte, sterk gleyige depressiegronden met een reductiehorizont. Deze worden in de Kempen beschouwd als goede weidegronden.

Op de bodemgebruikskaart wordt een situatie weergegeven die overeenstemt met de beelden op de orthofotomozaïek: het gehele perceel staat gekarteerd als bos. Op de bodemerosiekaart ligt het onderzoeksgebied in een zone waarvoor de kaart geen informatie verschaft.

⁸ DOV

⁹ DOV

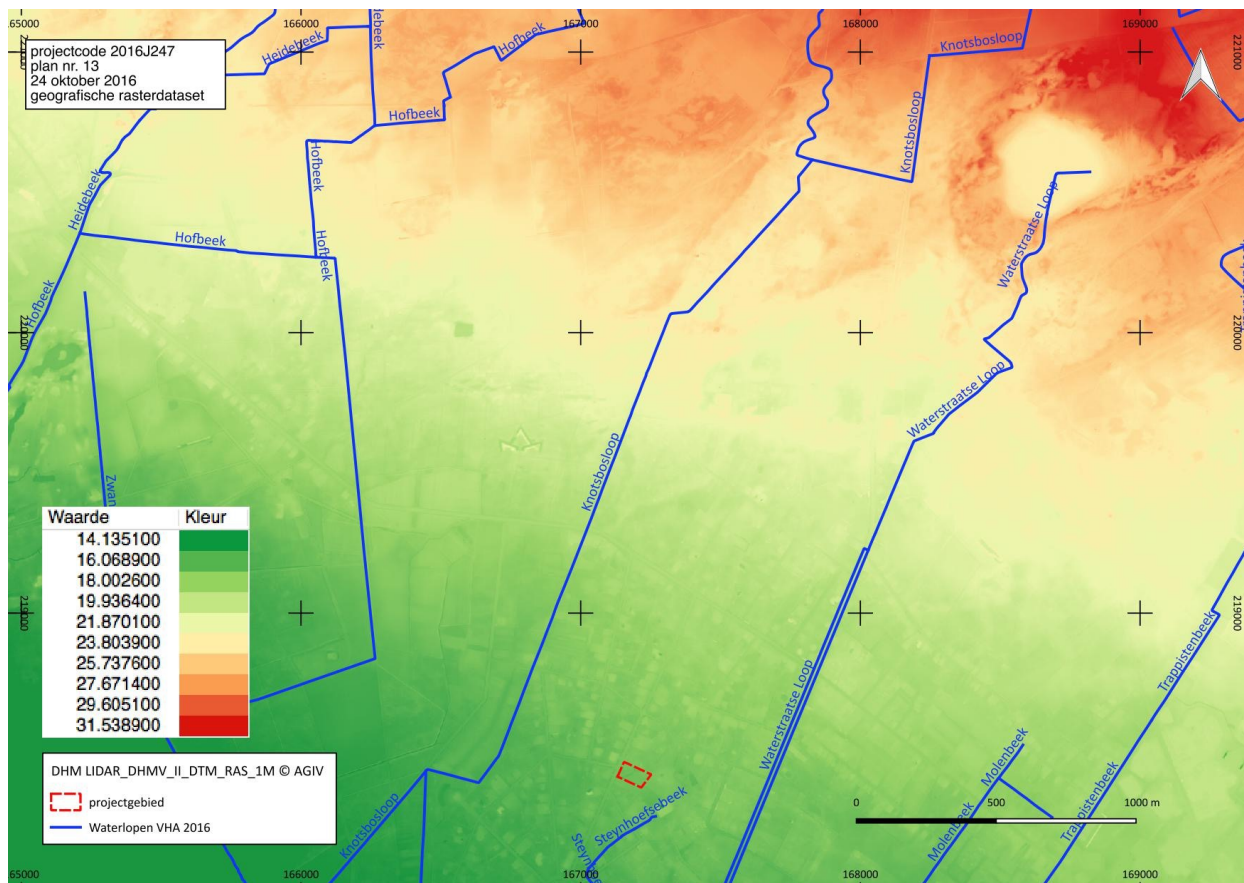

Fig. 7 Situering van het onderzoeksgebied op het DHM LIDAR_DHMV_II_DTM_RAS_1M © Geopunt Vlaanderen

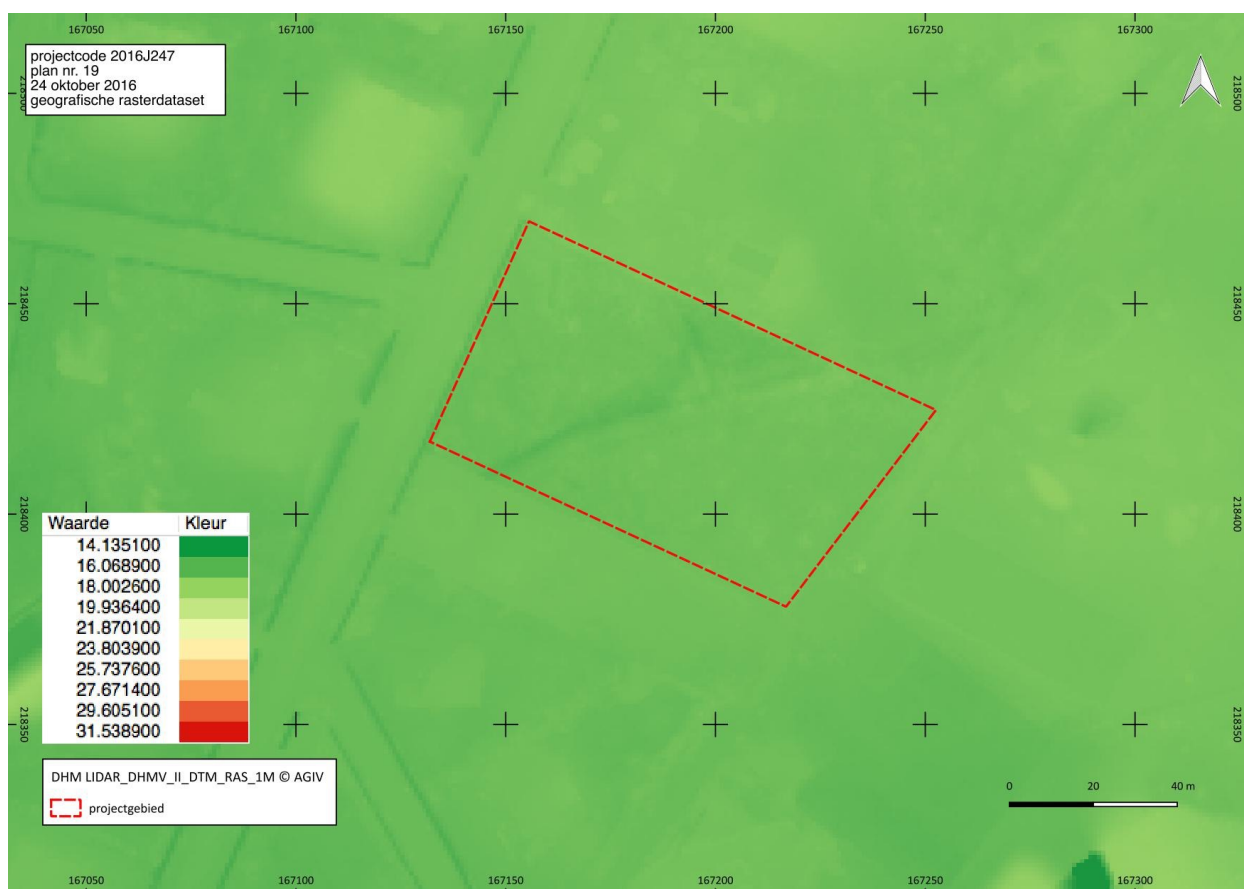

Fig. 8 Situering van het onderzoeksgebied op het DHM LIDAR_DHMV_II_DTM_RAS_1M © Geopunt Vlaanderen

projectcode 2016J247

Fig. 11 Situering van het onderzoeksgebied op de quartairegeologische kaart 1:200.000 © DOV.

21		23
ELPw en/of HQ G(f)VPt,p-Te	ELPw Eolische afzettingen (zand tot silt) van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen), mogelijk Vroeg-Holoceen; zand tot zandleem in het noordelijke en centrale gedeelte van Vlaanderen; silt (loess) in het zuidelijke gedeelte van Vlaanderen. HQ Hellingsafzettingen van het Quartair. G(f)VPt,p-Te Getijdenafzettingen (estuariene afzettingen) met mogelijke intercalatie van fluviatiele en eolische afzettingen. De afzettingen dateren van het Vroeg-Pleistoceen volgens de Noordwest-Europese classificatie en van het Tertiair volgens de internationale stratigrafische commissie.	ELPw en/of HQ FLP-MPs G(f)VPt,p-Te ELPw Eolische afzettingen (zand tot silt) van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen), mogelijk Vroeg-Holoceen; zand tot zandleem in het noordelijke en centrale gedeelte van Vlaanderen; silt (loess) in het zuidelijke gedeelte van Vlaanderen. HQ Hellingsafzettingen van het Quartair. FLP-MPs Fluviatiele afzettingen van het Laat-Pleistoceen en het Saaliaan (Midden-Pleistoceen).

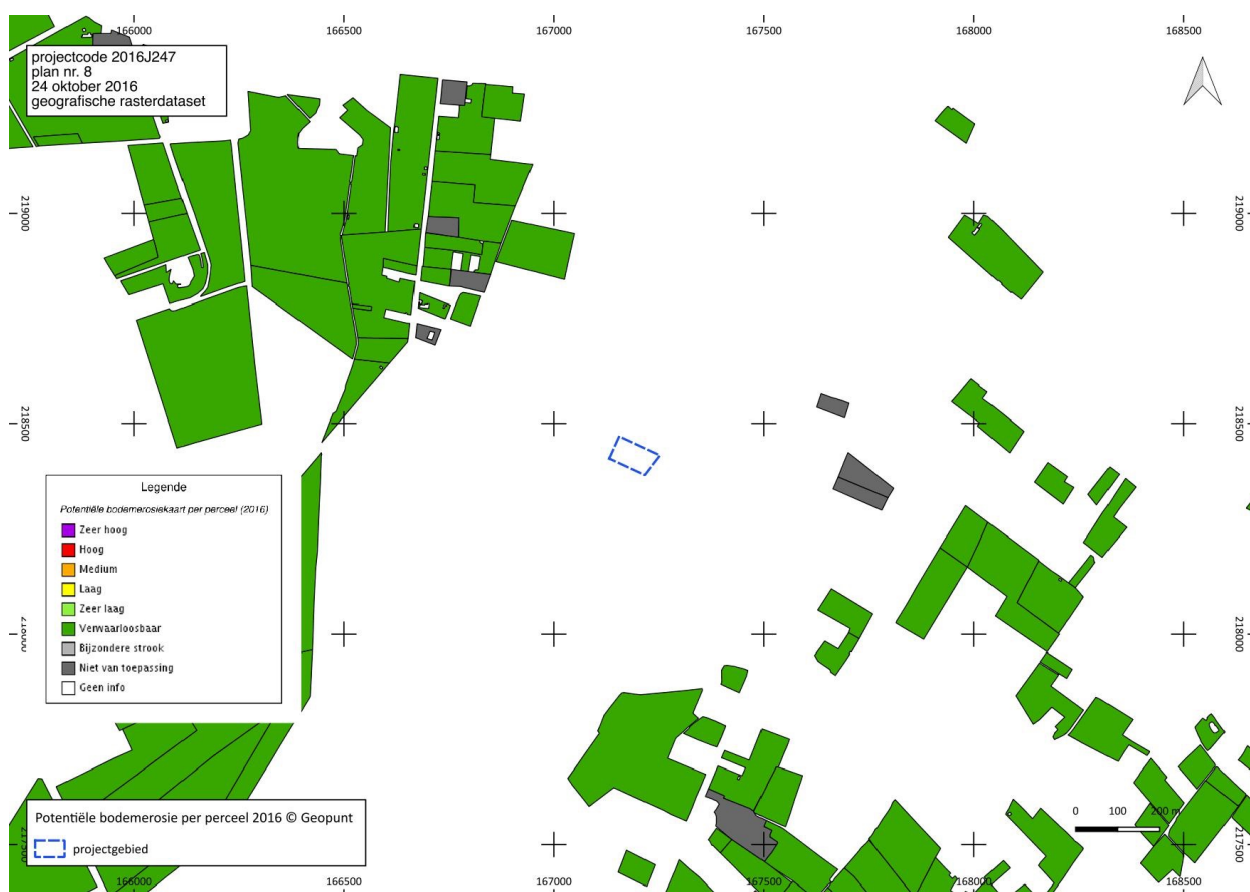

Fig. 12 Situering van het onderzoeksgebied op de potentiële bodemerosiekaart per perceel 2016 © Geopunt Vlaanderen

Fig. 13 Situering van het onderzoeksgebied op de bodembedekkingskaart opname 2012 © Geopunt Vlaanderen

1.2.2 Historische situering

Inleiding¹⁰

Schilde behoorde tot het markgraafschap Antwerpen, dat in 1106 bij het hertogdom Brabant werd gevoegd. De oudste vermelding van Schilde is te vinden in een oorkonde uit 1183, onder de naam Schinla. Akkers en weiden ontstonden eerst in het zuidoosten van de gemeente bij de Grote Schijn, de rest van de gemeente werd ingenomen door heide en vennen, voornamelijk in het noorden van de gemeente. De hertogen van Brabant schonken vanaf de 12de eeuw grote delen van deze woeste ronden aan diverse abdijen. De abdijen startten de met de ontginning van de heidegronden. Zo wordt het goed Coudenberghe, gelegen ten noordwesten van het projectgebied, voor het eerst vermeld in 1292 in een schenkingsakte aan de abdij van Nazareth (CAI 103214).¹¹ Vanaf de 15de eeuw werd het Hof van Coudenberghe bezit van de abdij van Villers. De abdij van Nazareth bezat onder andere de Steynhoeve, een hoeve die ca. 150m ten zuiden van het projectgebied gelegen was.

Tijdens de Spaanse Successieoorlog (1701-1713) sloegen de Fransen in 1703 in het uiterste noorden van de gemeente hun kamp op. Dit kamp werd van veldschansen en wallen voorzien. Daarvan bleef een aarden veldschans, gelegen onmiddellijk ten noordoosten van de Coudenberghoeve, bewaard (CAI 207768). Op 14 juni 1746 vond op het grondgebied Schilde/Brecht de zogenaamd "Convooislag" plaats tussen Fransen en Oostenrijkers.

De ordonnantie van 25 juni 1772 van Maria-Theresia gaf bevel tot ontginning van heide en woeste gronden of tot verkoop ervan binnen de 6 maanden. Vanaf dan versnelde de ontginning van de gemene gronden. De meeste heidegronden verdwenen echter in de Kempen rond het midden van de 19de eeuw door de uitvinding van het kunstmest. Vanaf dan waren er immers geen grote graas- en plaggengebieden meer nodig. Rond dezelfde periode nam de vraag naar hout enorm toe. Het aanplanten van hoofdzakelijk naaldhoutbossen kaderde in de grote vraag naar brandhout omwille van de bevolkingstoename op het einde van de 19de eeuw en later vanaf de 20ste eeuw de vraag naar mijnhout.

De dorpskern vormde zich tussen de heide en de moerassige vallei van de Schijn in het zuidoosten van de gemeente, nabij de Sint-Guibertuskerk en het zogenaamd Puttenhof. Na de rechttrekking van de baan Antwerpen-Turnhout in 1745 evolueerde Schilde voornamelijk in de 20ste eeuw van een nederzetting bij de Schijn naar een straatdorp langs de Turnhoutsebaan. Door de aanwezigheid van heide- en bosgebied was Schilde in de 19de en de 20ste eeuw een uitgelezen vakantieoord dat na de Tweede Wereldoorlog een residentiële functie kreeg. De bebouwing rond de Turnhoutsebaan bereikte reeds het verzadigingspunt tussen 1920 en 1940. De gronden tussen de oude dorpskern en de Turnhoutsebaan werden verkaveld na de Tweede Wereldoorlog. Het domein 'van de Werve' in het zuidwesten werd in 1953 verkaveld. In het noorden van de gemeente werd ondermeer in 1946 de Steynhoefse heide verkaveld.

Cartografische bronnen

Op de Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden, opgemaakt tussen 1771-1778, beter gekend als de Ferrariskaart, zijn het onderzoeksgebied en Schilde terug te vinden op kaartblad 89 Wijnegem. De kaart bevat een mooi overzicht van het landschapsgebruik, de loop van de beken en rivieren en de bewoning op het einde van de 18de eeuw. Het projectgebied is als akker in gebruik en omgeven door levende perceelsrandbegroeiing. Het ligt ten

¹⁰ Agentschap Onroerend Erfgoed 2016: Schilde, Inventaris Onroerend Erfgoed [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/120700> (geraadpleegd op 26 oktober 2016).

¹¹ Agentschap Onroerend Erfgoed 2016: Couwenberghhoeve, Inventaris Onroerend Erfgoed [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/14108> (geraadpleegd op 27 oktober 2016).

zuidwesten van een aarden weg, die door heidegebied loopt en in noordelijke richting naar de hoeve 'Cauenbergh' leidt.

Ten zuiden van het projectgebied liggen akkers en hoeves. Het stratenpatroon verschilt volledig met de huidige situatie. Enkel de zuid-noord georiënteerde Waterstraat, 400 m ten oosten van het projectgebied, kent een 18de-eeuwse voorloper.

De Atlas der Buurtwegen en de kaart van Vandermaelen tonen een vergelijkbaar beeld. De hoeve onmiddellijk ten zuiden van het projectgebied worden aangeduid als 'Stijnhoeven'. Op beide kaarten doorkruist de Stijnhoefsebeek het projectgebied. Het tracé van deze beek, momenteel gedempt, is nog zichtbaar in het huidig reliëf (zie supra).

Op de topografische kaarten van 1860-1873 ligt ten noorden van de 'Stynhoven' een omheining met aarden wallen. Een noord-zuid gericht pad doorkruist de oostelijke helft van het projectgebied. Op de kaart van 1884-1939 is het oude stratenpatroon volledig vervangen door een stervormig stratenpatroon, waaronder de Catharinadreef. De opeenvolgende topografische kaarten geven eveneens een goed beeld van de toenemende bebossing in de tweede helft van de 19de eeuw en het begin 20ste eeuw. Het projectgebied wordt op het einde van de 19de of in het begin 20ste eeuw als loofbos in gebruik genomen en blijft onbebouwd gedurende de hele 20ste eeuw.

projectcode 2016J247
plan nr. 12
24 oktober 2016
geografische rasterdataset

Atlas der Buurtwegen (ca. 1840) © Geopunt

projectgebied

0 50 100 m

Fodio

Fig. 16 Situering van het onderzoeksgebied op de topografische kaart van Vandermaelen (1846-1854)© Geopunt

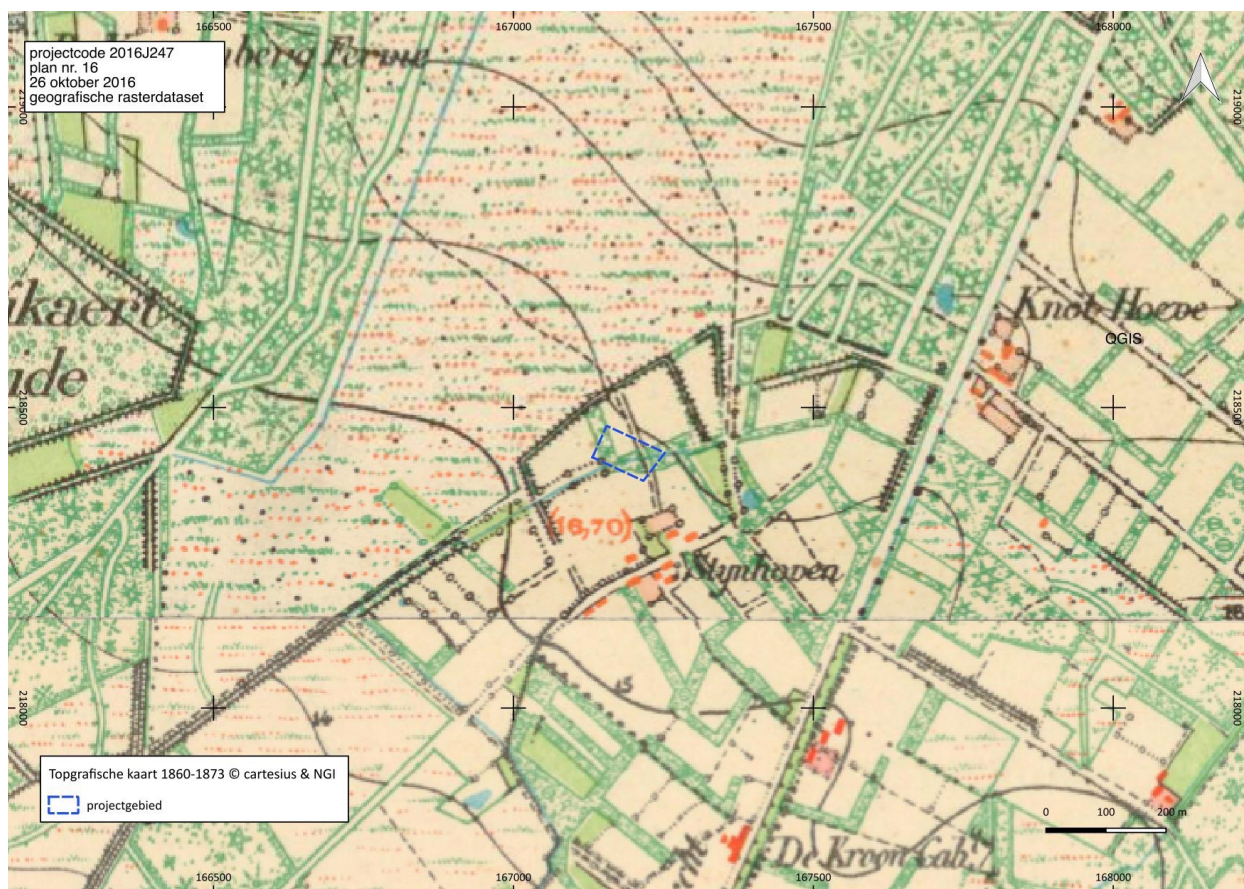

Fig. 17 Situering van het onderzoeksgebied op de topografische kaart van 1860-1873 © cartesius & NGI

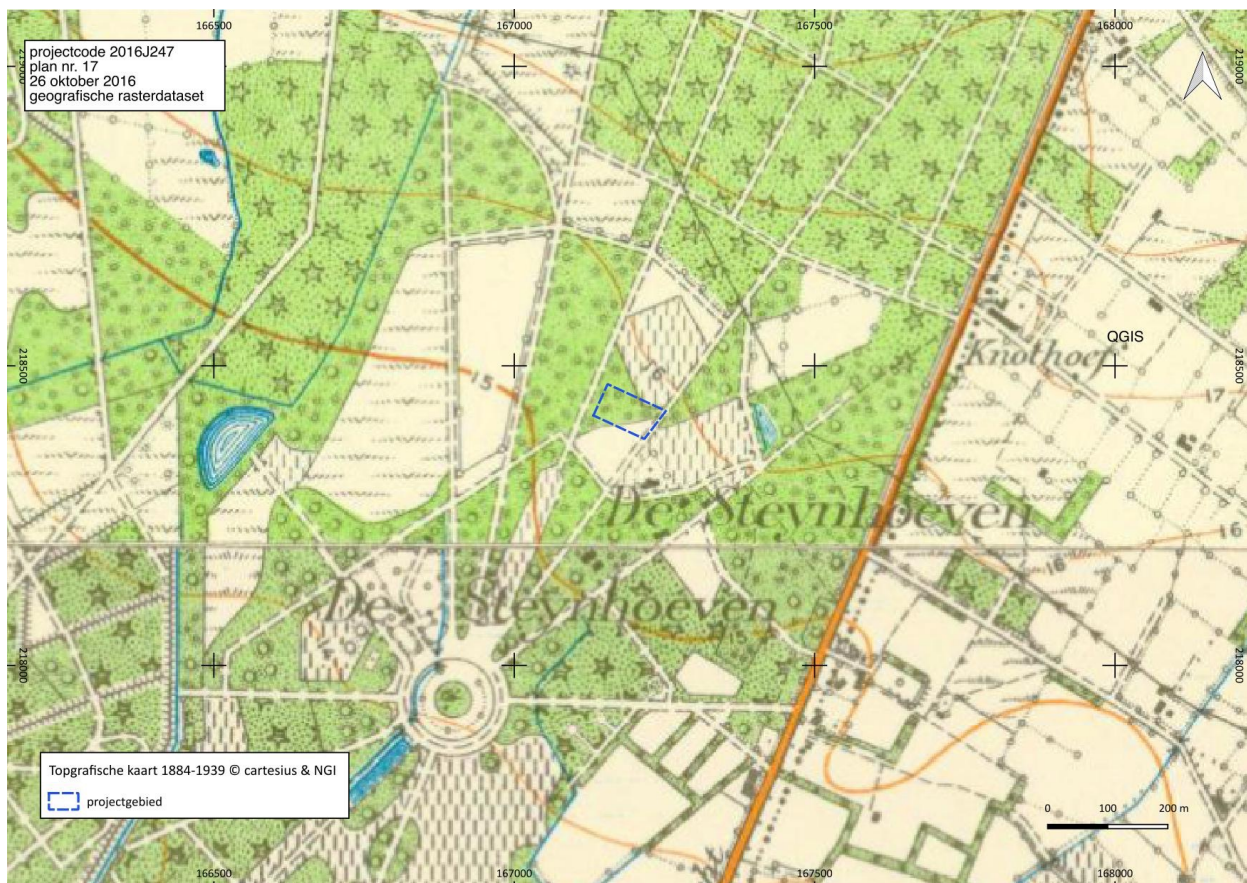

Fig. 18 Situering van het onderzoeksgebied op de topografische kaart van 1884-1939 © cartesius & NGI

Fig. 19 Situering van het onderzoeksgebied op de topografische kaart van 1952-1969 © cartesius & NGI

1.2.3 Archeologische situering

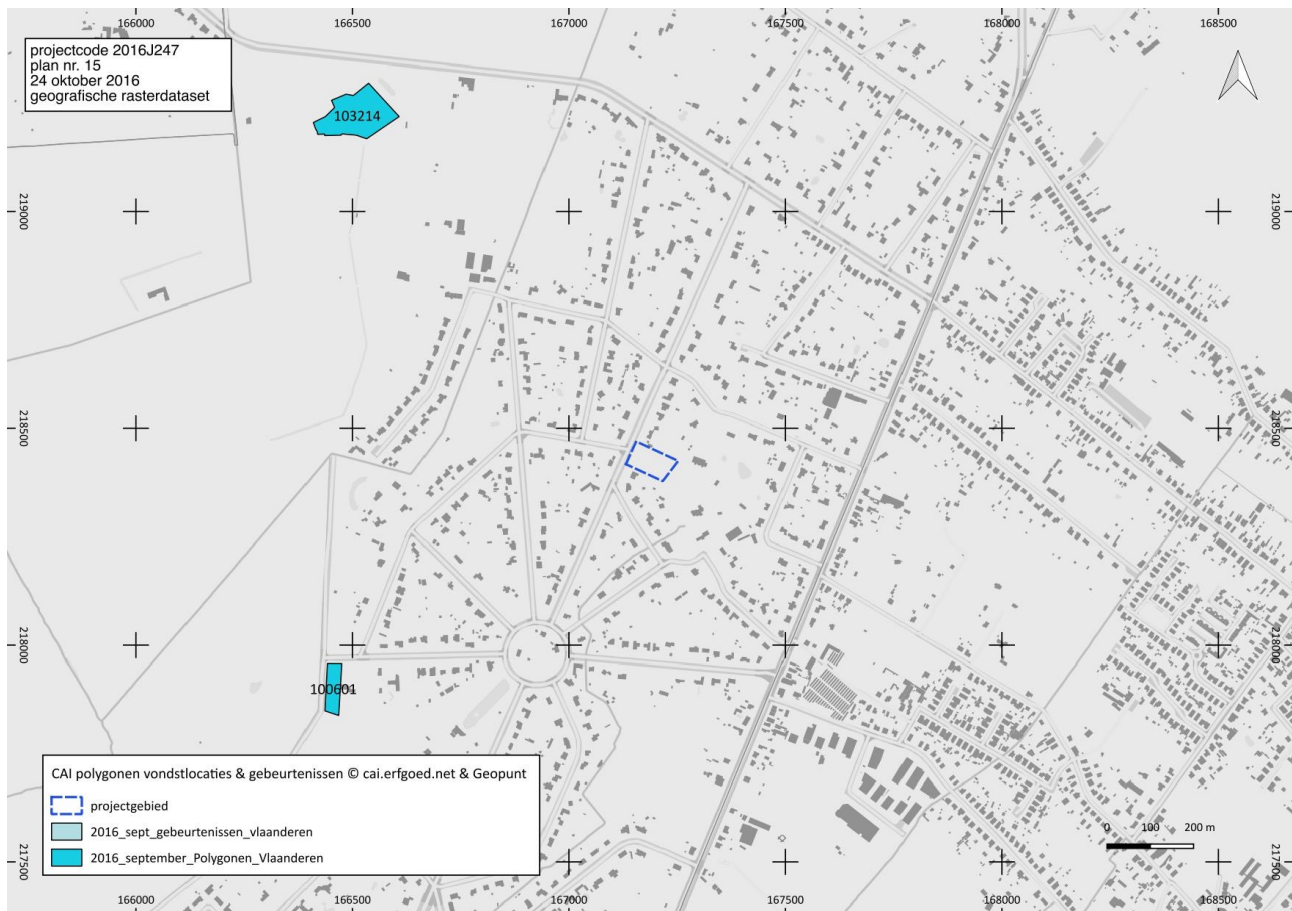

Fig. 20 Situering van het onderzoeksgebied ten opzichte van de polygoenen van het CAI toestand oktober 2016 in overlay op het Groot Referentie Bestand. © cai.erfgoed.net en Geopunt Vlaanderen.

In de Centraal Archeologische Inventaris zijn in de omgeving van het projectgebied de volgende vindplaatsen opgenomen:

CAI 100601: 850 m ten zuidwesten van het projectgebied, aan de kruising van de Catersdreef en de Schutbocht, werden op basis van luchtfotografie NO-ZW gerichte landbouwsporen geïdentificeerd, waarvan de oriëntatie verschilt van het huidige perceel. Mogelijk zijn deze afkomstig van een Celtic Field uit de late bronstijd.

CAI 103214: 1 km ten noordoosten van het projectgebied ligt de Couwenberghhoeve. Dit is een alleenstaande beschermde hoeve (DIBE 14108) die dateert uit de late middeleeuwen. De huidige langgestrekte hoeve gaat terug tot de 18de eeuw. Het goed Coudenbergh wordt voor het eerst vermeld in 1292 in een schenkingsakte aan de abdij van Nazareth. De hoeve zelf wordt voor het eerst vermeld in 1301. In 1405 is sprake van een goed met huizingen, in het bezit van Raas van Gavere. Van de 15de tot de 18de eeuw was de hoeve in het bezit van de abdij van Villers. De via een dreef bereikbare “Cense Cauenbergh” is weergegeven op de Ferrariskaart (1770-1778).¹²

¹² Agentschap Onroerend Erfgoed 2016: Couwenberghhoeve, Inventaris Onroerend Erfgoed [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/14108> (geraadpleegd op 27 oktober 2016).

1.2.4 Synthese

Aan de hand van het bureauonderzoek worden de vooropgestelde onderzoeksvragen beantwoord.

Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het projectgebied?

Voor het projectgebied zelf zijn nog geen archeologische waarden gekend. In de omgeving van het projectgebied zijn slechts een beperkt aantal locaties opgenomen in de CAI. De identificatie van een Celtic Field ten zuidwesten van het onderzoeksgebied berust op de interpretatie van luchtfoto's.

Ten noorden en ten zuiden van het projectgebied stonden twee hoeven die getuigen van de ontginning van de uitgestrekte heidegebieden die zich hier situeerden: de Couwenberghoeve die volgens historische bronnen minstens teruggaat tot het begin van de 14de eeuw en de Steynhoeve, op korte afstand ten zuiden van het projectgebied. Deze laatste behoorde toe aan de abdij van Nazareth en haar oprichting kaderde net als die van de Couwenberghoeve in de ontginningspolitiek van de hertogen van Brabant. Op basis daarvan kan ook voor de Steynhoeve een oorsprong in de 15de eeuw worden verondersteld. De Steynhoeve moest eind 19de eeuw- begin 20ste eeuw plaats ruimen voor het aanplanten van een grote oppervlakte bos.

De bodemkaart volgens Belgische classificatie situeert het projectgebied in een zone met matig natte zandbodem met een dikke antropogene humus A horizont. In de zandgronden werd, voornamelijk vanaf de late middeleeuwen, een landbouwtechniek gebruikt, waarbij de grond werd verrijkt met een mengsel van mest uit de stal en plaggen uit de omringende heidegebieden. Hierdoor verhoogde de akkerlaag geleidelijk. Sites uit alle periodes die afgedekt werden door dit beschermend landbouwdek blijven goed bewaard, in de mate dat het oorspronkelijk bodemoppervlak niet mee werd opgenomen in de bouwvoor. Organisch materiaal blijft doorgaans slecht tot niet bewaard in zure zangronden. Deze bieden enkel bewaringskansen voor verkoold organisch materiaal.

Welke evolutie kende het gebruik van het terrein?

Uit de informatie die de historische en topografische kaarten verschaffen blijkt dat het projectgebied op het einde van de 18de eeuw opgenomen was in het akkercomplex rond de 'Steynhoeven'. Op het einde van de 19de eeuw of begin 20ste eeuw werd het projectgebied beplant met bomen in het kader van een grote bebossingsactie in de onmiddellijke omgeving, met aanleg van stervormige dreven, waaronder de Catharinadreef. Het projectgebied is nog steeds bebost en wasde afgelopen 250 jaar niet bebouwd.

Welke evolutie kende het landschap van het projectgebied?

Op het einde van de 18de eeuw waren er in de omgeving van het projectgebied nog uitgestrekte heidegebieden aanwezig. De meeste heidegronden verdwenen echter in de Kempen rond het midden van de 19de eeuw door de uitvinding van het kunstmest. Vanaf dan waren er immers geen grote graas- en plaggengebieden meer nodig. Rond dezelfde periode nam de vraag naar hout enorm toe. Het aanplanten van hoofdzakelijk naaldhoutbossen kaderde in de grote vraag naar brandhout omwille van de bevolkingstoename op het einde van de 19de eeuw. Vanaf het midden van de 20ste eeuw werden de bossen rond Schilde verkaveld en ingericht als woonparkgebied.

Wat is de impact van de geplande werken?

Het perceel dat nu een oppervlakte heeft van 6005 m², wordt ingedeeld in twee kavels van respectievelijk 3105 m² en 2900 m². De percelen worden als bouwgrond verkocht. De huidige eigenaar voorziet zelf geen verdere ontwikkeling. Op korte termijn zijn er dus geen ingrepen gepland die de bodem verstoren. Er worden geen infrastructuurwerken uitgevoerd en er worden geen bomen gekapt.

Op iets langere termijn is te verwachten dat woningen zullen worden gebouwd op de twee percelen. De maximaal te bebouwen oppervlakte bedraagt in totaal 600,5 m² (300,5 m² voor kavel 1 en 290 m² voor kavel 2). Daarenboven kan eenzelfde oppervlakte niet als bos worden ingericht. Anders gesteld, kan 600,5 m² in de toekomst worden bebouwd en bijkomend 600,5 m² kan worden ontbost. De vergunbare werken zijn dus beperkt in oppervlakte.

Er wordt geen verder vooronderzoek aanbevolen. De afweging hiervoor is gebaseerd op de volgende argumenten:

- De gekende archeologische waarden in de directe omgeving van het onderzoeksgebied zijn beperkt. Op korte afstand ten zuiden bevond zich vermoedelijk vanaf de 15de eeuw een boerderij uit de nieuwe tijd. Het projectgebied situeert zich landschappelijk binnen het historisch akkercomplex van deze boerderij. Dat wordt ook bevestigd door de huidige kwalificatie van de bodem met een dikke antropogene humus A horizont. Eventuele sporen uit oudere perioden dan het ontstaan van het akkerdek worden daardoor beschermend afgedekt. Voor de gekende waarden uit oudere perioden bevinden zich op grotere afstand, maar nog binnen een cirkel van 1 km, een boerderij die uit historische bronnen gekend is vanaf het begin van de 14de eeuw, en landbouwsporen die mogelijk teruggaan tot de late bronstijd.
- Op korte termijn is geen bodemverstoring te verwachten. Op langere termijn kan maximaal 1201 m² worden ontbost, waarvan 600,5 m² effectief kan worden bebouwd. De hoeveelheid en locatie van eventueel te rooien bomen zijn nog niet gekend. Het eventuele rooien zal bovendien vermoedelijk gespreid in de tijd plaatsvinden. De toekomstige vergunbare werken zijn beperkt in oppervlakte en het potentieel op kennisvermeerdering zal bijgevolg eerder gering zijn.
- Het bureauonderzoek kan geen gemotiveerde uitspraak doen over de aan- of afwezigheid van archeologisch erfgoed. Onder de dikke antropogene humus A horizont die voor het gebied gekarteerd werd en waarvan de aanwezigheid bevestigd kon worden door het historisch grondgebruik, kunnen sporen uit oudere periode bewaard gebleven zijn. De aanwezigheid van hoogstammige en andere begroeiing in het woonparkgebied, maakt dat verschillende onderzoeken als veldkartering en geofysisch onderzoek praktisch niet uitvoerbaar zijn. Archeologische boringen, zijn net als veldkartering niet geschikt om sporen te detecteren. Proefputten zijn eerder geschikt om complexe stratigrafische opbouw te onderzoeken, maar minder om sites te detecteren. Daarvoor komt eerder een proefsleuvenonderzoek in aanmerking. Proefsleuven kunnen een uitspraak mogelijk maken over de aan- of afwezigheid van archeologische sporen en/of sites. Tegelijk bieden zij de mogelijkheid om de bewaring en de aard van de sporen te achterhalen. Het is echter niet mogelijk een proefsleuvenonderzoek uit te voeren op het terrein voor het aanvragen van de verkavelingsvergunning, vermits de bomen niet worden gerooid. Om dezelfde reden is dit ook op korte termijn niet mogelijk na de stedenbouwkundige aanvraag. Op lange termijn zullen de vergunbare werken plaatsvinden op een beperkte oppervlakte en verspreid in de tijd.

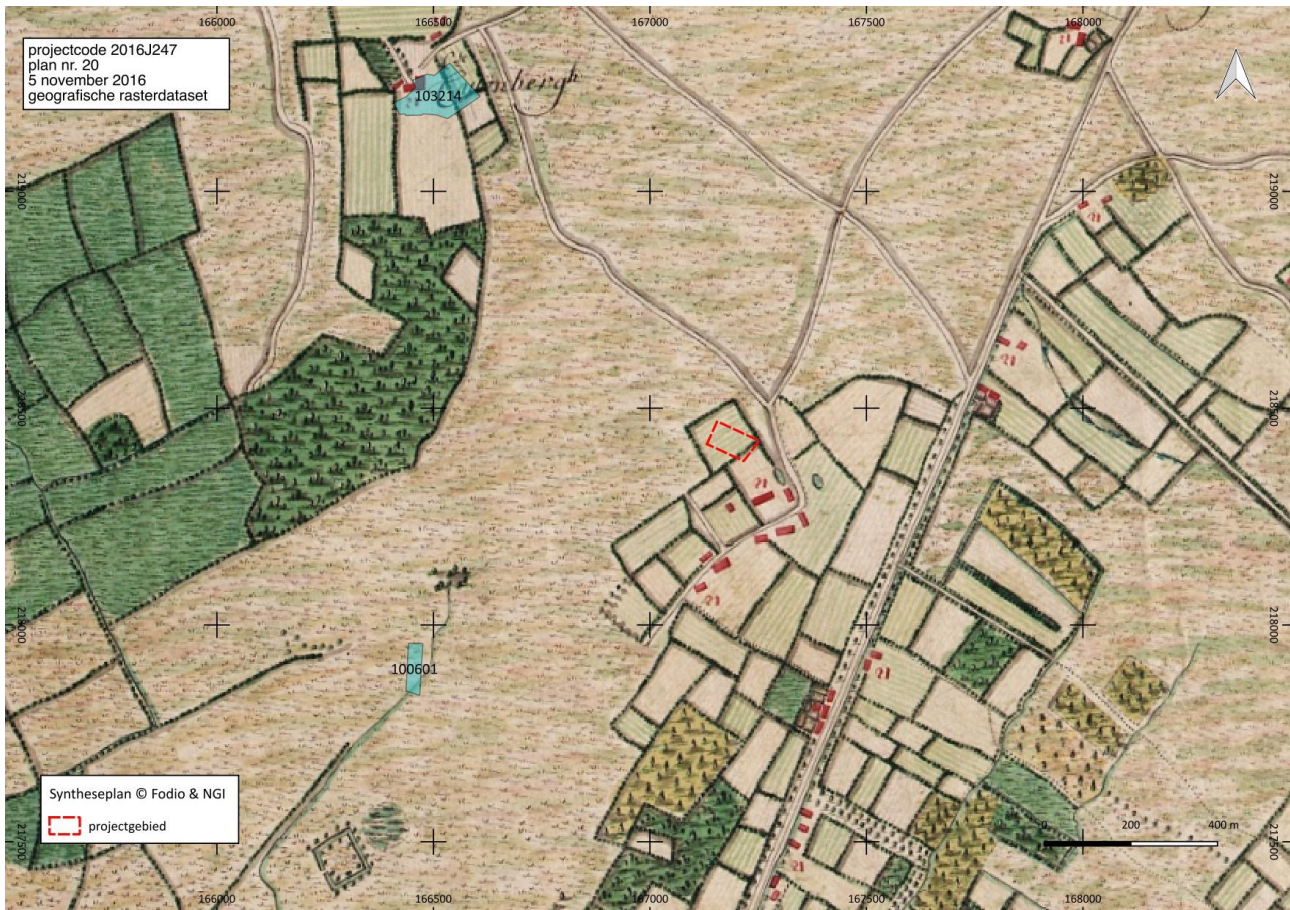

Fig. 21 Syntheseplan met situering van het projectgebied ten opzichte van de Ferrariskaart en de CAI locaties © cai.erfgoed.net en NGI

1.2.5 Samenvatting gespecialiseerd publiek

zie 1.2.4

1.2.6 Samenvatting niet-gespecialiseerd publiek

Het projectgebied ligt aan de noordgrens van Schilde, ter hoogte van de kruising van de Catharinadreef met de Ringdreef. Hier ligt een gebied met gronden die eeuwen in gebruik waren als akkerland dat hoorde bij de Stynhoeve. Dat wordt ook bevestigd door de huidige kwalificatie van de bodem. In de buurt van het projectgebied is tot nu toe weinig archeologisch erfgoed gekend. Voor oudere perioden zijn enkel landbouwsporen gekend die mogelijk teruggaan tot de late bronstijd en de Kouwenberghoeve, die uit historische bronnen gekend is vanaf het begin van de 14de eeuw.

De bodem van het projectgebied gunstig is voor de bewaring van sporen uit oudere perioden. De aanwezigheid van hoogstammige bomen en de bestemming van het perceel als woonparkgebied maken het uitvoeren van verder archeologisch vooronderzoek momenteel onmogelijk. In de toekomst zullen er vergunbare werken plaatsvinden op een beperkte oppervlakte en verspreid in de tijd. Het potentieel op kennisvermeerdering voor de archeologie zal bijgevolg eerder gering zijn. Er wordt daarom geen verder archeologisch onderzoek aanbevolen.

Bibliografie

Uitgegeven bronnen

ADAMS R. & VERMEIRE S. 2002. *Toelichting bij de Quartairgeologische Kaart. Kaartblad 15 Antwerpen.*

GOOLAERTS S. & BEERTEN K. 2006. *Toelichting bij de Quartairgeologische kaart. Kaartblad 16 Lier.*

SCHMIDT A., LINFORD P., LINFORD N., DAVID A., GAFFNEY C., SARRIS A. & FASSBINDER J. 2015. EAC Guidelines for the use of geophysics in archaeology. Questions to ask and points to consider. EAC Guidelines 2.

TOL A., VERHAGEN P., BORSBOOM A. & VERBRUGGEN M. 2004. *Prospectief boren. Een studie naar de betrouwbaarheid en toepasbaarheid van booronderzoek in de prospectiearcheologie.*

TOL A. , VERHAGEN J. & VERBRUGGEN M. 2012. *Leidraad inventariserend veldonderzoek. Deel karterend booronderzoek. versie 2.0.*

VAN RANST E. & Sys D. 2000. *Eenduidige legende voor de digitale bodemkaart van Vlaanderen, Gent.*

Digitale bronnen

AGIV. AGENTSCHAP VOOR GEOGRAFISCHE INFORMATIE VLAANDEREN
<https://www.agiv.be>

BODEMVERKENNER
<https://www.dov.vlaanderen.be/portaal/?module=public-bodemverkenner#ModulePage>

CARTESIUS
<http://www.cartesius.be>

CARTOWEB
www.cartoweb.be, www.ngi.be

CADGISVIEWER GRAND PUBLIC
http://ccff02.minfin.fgov.be/cadgisweb/?local=nl_BE

CENTRAAL ARCHEOLOGISCHE INVENTARIS
cai.erfgoed.net en <http://geovlaanderen.gisvlaanderen.be/geo-vlaanderen/cai/>
 CAI locatie 100601, 103214 en 207768 geraadpleegd op 27 oktober 2016.

DATABANK ONDERGROND VLAANDEREN.
<https://dov.vlaanderen.be/dovweb/html/index.html>

GEOPORTAAL
<https://geo.onroenderfgoed.be>

GEOPUNT VLAANDEREN
<http://www.geopunt.be/kaart>

INVENTARIS ONROEREND ERFGOED

Agentschap Onroerend Erfgoed 2016: Schilde, Inventaris Onroerend Erfgoed [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/120237> (geraadpleegd op 26 oktober 2016).

Agentschap Onroerend Erfgoed 2016: Schilde, Inventaris Onroerend Erfgoed [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/120700> (geraadpleegd op 26 oktober 2016).

Agentschap Onroerend Erfgoed 2016: Couwenberghhoeve, Inventaris Onroerend Erfgoed [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/14108> (geraadpleegd op 27 oktober 2016).

KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK VAN BELGIË

<http://www.kbr.be/>

ONDERZOEKSBALANS ARCHEOLOGIE

<https://onderzoeksbalans.onroenderfgoed.be/onderzoeksbalans/archeologie>

<https://onderzoeksbalans.onroenderfgoed.be/onderzoeksbalans/archeologie/metaaltijden/archeodistricten/kempen>

https://onderzoeksbalans.onroenderfgoed.be/onderzoeksbalans/archeologie/methoden_en_technieken/terreinevaluatie/proefsleuven

Figuren

- Fig. 1 Situering van het projectgebied op het Groot Referentie Bestand. © Geopunt Vlaanderen
- Fig. 2 Situering van het projectgebied de topografische kaart 1:10.000 © NGI
- Fig. 3 Situering van het projectgebied de orthofotomozaïek grootschalig winter 2013-2015 © Geopunt Vlaanderen
- Fig. 4 Situering van het projectgebied op het kadasterplan. Toestand 24-10-2016© Algemene Administratie van de Patriomoniumdocumentatie
- Fig. 5 Plan 14. Verkavelingsplan © Geopunt Vlaanderen
- Fig. 6 Hoogteverloop van het terrein van noordwest naar zuidoost © Geopunt Vlaanderen 25 oktober 2016
- Fig. 7 Situering van het onderzoeksgebied op het DHM LIDAR_DHMV_II_DTM_RAS_1M © Geopunt Vlaanderen
- Fig. 8 Situering van het onderzoeksgebied op het DHM LIDAR_DHMV_II_DTM_RAS_1M © Geopunt Vlaanderen
- Fig. 9 Situering van het onderzoeksgebied op de tertiairgeologische kaart © Geopunt Vlaanderen
- Fig. 10 Het onderzoeksgebied op de bodemkaart volgens Belgische Classificatie © Databank Ondergrond Vlaanderen.
- Fig. 11 Situering van het onderzoeksgebied op de quartairgeologische kaart 1:200.000 © DOV
- Fig. 12 Situering van het onderzoeksgebied op de potentiële bodemerosiekaart per perceel 2016 © Geopunt
- Fig. 13 Situering van het onderzoeksgebied op de bodembedekkingskaart opname 2012 © Geopunt
- Fig. 14 Situering van het onderzoeksgebied op de Ferrariskaart (1771-1778) © NGI
- Fig. 15 Situering van het onderzoeksgebied op de detailplannen van de Atlas der Buurtwegen (ca. 1846)© Geopunt
- Fig. 16 Situering van het onderzoeksgebied op de topografische kaart van Vandermaelen (1846-1854)© Geopunt
- Fig. 17 Situering van het onderzoeksgebied op de topografische kaart van 1860-1873 © cartesius & NGI
- Fig. 18 Situering van het onderzoeksgebied op de topografische kaart van 1884-1939 © cartesius & NGI
- Fig. 19 Situering van het onderzoeksgebied op de topografische kaart van 1952-1969 © cartesius & NGI
- Fig. 20 Situering van het onderzoeksgebied ten opzichte van de polygonen van het CAI toestand oktober 2016 in overlay op het Groot Referentie Bestand. © cai.erfgoed.net en Geopunt Vlaanderen.
- Fig. 21 Syntheseplan met situering van het projectgebied ten opzichte van de Ferrariskaart en de CAI locaties. © cai.erfgoed.net en Geopunt Vlaanderen.

Archeologische periodes in Vlaanderen

Periode			Datering
steentijd	paleolithicum	vroeg (oud)	tot 300.000 BP
		midden	300.000 - 35.000 BP
		laat (jong)	35.000 - 14.000 BP
		finaal	vanaf 14.000 BP
	mesolithicum	vroeg	vanaf 9500 v. Chr.
		midden	8 ^{ste} millennium v. Chr.
		laat	7 ^{de} en 6 ^{de} millennium v. Chr.
		finaal	5 ^{de} millenium v. Chr.
	neolithicum	vroeg	5300 - 4400 v. Chr.
		midden	4400 - 3700 v. Chr.
		laat	3700 - 3000 v. Chr.
metaaltijden	bronstijd	finaal	3000 - 2000 v. Chr.
		vroeg	2000 - 1800 v. Chr.
		midden	1800 - 1100 v. Chr.
	ijzertijd	laat	1100 - 800 v. Chr.
		vroeg	800 - 500 v. Chr.
		midden	500 - 250 v. Chr.
Romeinse tijd		laat	na 250 v. Chr.
		vroeg	1 ^{ste} eeuw
		midden	2 ^{de} en 3 ^{de} eeuw
middeleeuwen		laat	4 ^{de} eeuw
		vroeg	5 ^{de} tot 9 ^{de} eeuw
		volle	10 ^{de} tot 12 ^{de} eeuw
		laat	13 ^{de} tot 15 ^{de} eeuw
nieuwe tijd			16 ^{de} tot 18 ^{de} eeuw
nieuwste tijd			19 ^{de} en 20 ^{ste} eeuw

Dit chronologisch kader is bedoeld ter oriëntatie. Er werd gekozen voor algemene tijdvakken om niet de indruk te wekken dat culturen in kalenderjaren kunnen worden gevat. De jaren voor 10.000 BP zijn uitgedrukt in 'jaren geleden' of jaren BP (before present = 1950). De jaren na 10.000 BP zijn uitgedrukt in jaren voor of na Chr.

Bijlagen**2016J247 FOTOLIJST**

nr. Foto	Type	vervaardiging	onderwerp	bron
1	Luchtfoto winter 2013-2015	digitaal	situering projectgebied	geografische rasterdataset ©Geopunt Vlaanderen: orthofotomozaïek middenschalg

2016J247 PLANNENLIJST

nr. Plan	Type plan	Onderwerp	ontwerp datum	ontwerpschaal	aanmaakwijze	aanmaakdatum	geraadpleegde versie
1	Topografische kaart	stuering projectgebied	onbekend	1:1	digitaal	24-10-2016	cartoweb.be V1.1 ©NGI
2	Groot Referentie Bestand	stuering projectgebied	onbekend	1:1	digitaal	24-10-2016	georeferendeerde rasterdataset ©Geopunt Vlaanderen
3	Kadasterplan	stuering projectgebied	onbekend	1:1	digitaal	24-10-2016	cadgisviewer grand public ©Algemene administratie van de Patrimoniumdocumentatie
4	Doorsnede	Profiel Terrein	onbekend	onbekend	digitaal	24-10-2016	georeferendeerde rasterdataset ©Geopunt Vlaanderen
5	Tertiairgeologische kaart	stuering projectgebied	tussen 1998 en 2001	1:50.000	analoog	24-10-2016	georeferendeerde rasterdataset ©Databank Ondergrond Vlaanderen
6	Quartaairgeologische kaart	stuering projectgebied	onbekend	1:200.000	analoog	24-10-2016	georeferendeerde rasterdataset ©Databank Ondergrond Vlaanderen
7	Bodemkaart	bodemkaart volgens Belgische Classificatie	onbekend	onbekend	digitaal	24-10-2016	georeferendeerde rasterdataset ©Databank Ondergrond Vlaanderen
8	Bodemrosiekaart	stuering projectgebied	2016	1:150.000	digitaal	24-10-2016	georeferendeerde rasterdataset ©Geopunt Vlaanderen
9	Bodembedekkingskaart	stuering projectgebied	2012	1:5.000	digitaal	24-10-2016	georeferendeerde rasterdataset ©Geopunt Vlaanderen
10	Historische kaart	Ferriskaart - Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden en het Prinsbisdom Luik	1771-1778	onbekend	analoog	26-10-2016	Kaartblad 89 Wijnegem - georeferendeerde rasterbron ©NGI. Een detail uit het kaartblad werd georeferereerd op de geografische rasterdataset van de topografische kaart van Vandermaelen.
11	Historische kaart	Vandermaelen	1846-1854	1:20.000	analoog	24-10-2016	georeferendeerde rasterdataset ©Geopunt Vlaanderen: gescande kaart van Vandermaelen, exemplaar KBR. De kaarten werden georeferereerd in september 2013 op de toen meest recente versie van het GRB.
12	Historische kaart	Buurtwegen	ca. 1846	1:3.000	analoog	24-10-2016	georeferendeerde rasterdataset ©Geopunt Vlaanderen: de analoge atlanten (overzichtsplannen, detailplannen) werden ingescand aan 300 dpi waarbij de kleurrijke afbeeldingen zoveel mogelijk bewaard werden. De beelden werden bij benadering georeferereerd t.o.v. het Lambert 72-coördinaatsysteem (affiene transformatie), vervolgens uitgeknipt op basis van plancontour en tenslotte geassembleerd (gemozaïkeerd) tot een overzicht van overzichtsplannen en detailplannen voor heel Vlaanderen.
13	Digitaal Hoogtemodel	DHM LIDAR_DHMV_IL_DTM_RAS_1M met waterlopen VHA in overlay	onbekend	onbekend	digitaal	24-10-2016	©AGV
14	Verkeersplan	verdeling kavels	onbekend	1:1	digitaal	24-10-2016	
15	CAI kaart	CAI vondstlocaties	april 2016	1:1	digitaal	24-10-2016	cai.erfgoed.net
16	Topografische kaart	stuering projectgebied	1860-1873	1:20.000	analoog	24-10-2016	cartesius.be
17	Topografische kaart	stuering projectgebied	1884-1939	1:20.000	analoog	24-10-2016	cartesius.be
18	Topografische kaart	stuering projectgebied	1952-1969	1:20.000	analoog	24-10-2016	cartesius.be
19	Digitaal Hoogtemodel	DHM LIDAR_DHMV_IL_DTM_RAS_1M met waterlopen VHA in overlay	onbekend	onbekend	digitaal	24-10-2016	©AGV
20	Syntheseplan	stuering van het onderzoeksgebied t.o.v. de Ferriskaart en CAI locaties	2016 en 1771-1778	1:1	analoog	24-10-2016	©NGI & cai.erfgoed.net